

NEMIS VA O'ZBEK TILLARIDA LITOTESNING (KICHRAYTIRISHNING) LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARI

*G'ayibova Zarnigor - Termiz Davlat Pedagogika instituti
Gumanitar yo'nalishlarda xorijiy tillar kafedrası o'qituvchisi*

Annotatsiya: Litotes ya'ni kichraytirish, tilshunoslikda biror narsaning ahamiyatini yoki qiymatini kamaytirish orqali ifodalashni anglatadi. Bu usul ko'pincha ijobiy yoki salbiy ma'noni kuchaytirish uchun ishlatiladi. Nemis va o'zbek tillarida litotesning lingvomadaniy xususiyatlari, ularning madaniy kontekstlari va tilshunoslik jihatidan qiziqarli tadqiqot mavzusidir. Ushbu maqolada, nemis va o'zbek tillarida litotesning xususiyatlari va ularning madaniy kontekstdagi o'rni haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: nemis va o'zbek tillari, lingvomadaniy xususiyatlar, litotes, nutq, tilshunoslik, madaniy kontekst.

Аннотация: Литота, что означает «уменьшать», в лингвистике означает выражать, умаляя важность или ценность чего-либо. Этот метод часто используется для усиления положительного или отрицательного значения. Лингвистические особенности литотов в немецком и узбекском языках, их культурный контекст и лингвистика являются интересной темой исследования. В данной статье анализируются характеристики литотов в немецком и узбекском языках и их место в культурном контексте.

Ключевые слова: немецкий и узбекский языки, лингвокультурные особенности, литоты, речь, языкознание, культурный контекст.

Abstract: Litotes, which means to diminish, means in linguistics to express by diminishing the importance or value of something. This method is often used to reinforce a positive or negative meaning. Linguistic features of litotes in German and Uzbek languages, their cultural contexts and linguistics are an interesting research topic. This article analyzes the characteristics of litotes in German and Uzbek languages and their place in the cultural context.

Key words: German and Uzbek languages, linguistic and cultural features, litotes, speech, linguistics, cultural context.

KIRISH.

Litotes, odatda, biror narsani ta'riflashda uning ahamiyatini kamaytirish orqali amalga oshiriladi. Masalan, "u yomon emas" iborasi, aslida "u yaxshi" degan ma'noni anglatadi. Litotes ko'pincha salbiy ifodalar orqali amalga oshiriladi, bu esa ijobiy ma'noni kuchaytiradi. Har bir tilning o'ziga xos litotes uslublari mavjud bo'lib, ular madaniy kontekstga bog'liq. Litotes, ko'pincha, tinglovchida kuchli emotsiyalarni uyg'otadi va nutqning ta'sirchanligini oshiradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI.

Nemis tilida litotes keng tarqalgan va ko'plab madaniy kontekstlarda ishlatiladi. Nemis tilida "nicht schlecht" (yomon emas) yoki "wenigstens" (kamida) kabi iboralar keng qo'llaniladi. Bu iboralar, aslida ijobiy ma'noni ifodalashda ishlatiladi. Nemis madaniyatida, litotes ko'pincha kamtarona va modestlikni ifodalashda ishlatiladi. Bu, nemislarning o'zini tutish uslubiga mos keladi. Nemislar ko'pincha o'z muvaffaqiyatlarini kamtarona tarzda ifodalaydilar. Nemis tilida litotes, ko'pincha, tinglovchida ijobiy his-tuyg'ularni uyg'otadi. Masalan, "bu juda yaxshi" o'rniga "bu yomon emas" deyish, ijobiy his-tuyg'ularni kuchaytiradi. O'zbek tilida ham litotes keng tarqalgan va o'ziga xos xususiyatlarga ega. O'zbek tilida "yomon emas" yoki "kamida" kabi iboralar ishlatiladi. Bu iboralar, aslida ijobiy ma'noni ifodalashda qo'llaniladi. O'zbek madaniyatida, litotes ko'pincha kamtarona va modestlikni ifodalashda ishlatiladi. O'zbeklar o'zlarini ko'rsatishda ehtiyotkorlik bilan yondashadilar va ko'pincha o'z muvaffaqiyatlarini kamtarona tarzda ifodalaydilar. O'zbek tilida litotes, ko'pincha, tinglovchida ijobiy his-tuyg'ularni uyg'otadi. Masalan, "bu juda yaxshi" o'rniga "bu yomon emas" deyish, ijobiy his-tuyg'ularni kuchaytiradi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR.

Nemis va o'zbek tillarida litotes o'rtasida bir qator o'xshashliklar va farqlar mavjud. Ikkala til ham litotesni ijobiy ma'noni kuchaytirish uchun ishlatadi. Har ikkala til ham kamtarona va modestlikni ifodalashda litotesdan foydalanadi. Nemis tilida litotes ko'proq salbiy ifodalar orqali amalga oshirilsa, o'zbek tilida bu ko'proq ijobiy ifodalar orqali amalga oshiriladi. Nemis madaniyatida litotes ko'proq rasmiy kontekstlarda ishlatiladi, o'zbek madaniyatida esa ko'proq norasmiy muloqotda qo'llaniladi. Litotesning madaniy kontekstdagi o'rni til va madaniyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ko'rsatadi. Har bir madaniyatda tilning o'ziga xos xususiyatlari va ifodalash usullari mavjud bo'lib, litotes bu jarayonda muhim rol o'ynaydi. Litotes ko'pincha modestlik va kamtarona yondashuvni ifodalashda ishlatiladi. Masalan, nemis va o'zbek madaniyatlarida odamlar o'z muvaffaqiyatlarini yoki ijobiy sifatlarini ta'riflashda kamtarona bo'lishga intilishadi. "Yomon emas" yoki "bu juda yaxshi emas" kabi iboralar, aslida, o'zini ko'rsatmaslik va kamtarlikni ifodalaydi. Litotes, ijtimoiy munosabatlarda muhim rol o'ynaydi. Odamlar o'rtasidagi muloqotda, litotes yordamida ijobiy his-tuyg'ularni ifodalash va bir-biriga nisbatan hurmat ko'rsatish mumkin. Bu, ayniqsa, norasmiy muloqotda muhimdir, chunki odamlar o'z fikrlarini ifodalashda ehtiyotkorlik bilan yondashadilar. Litotes, ko'pincha, tinglovchida kuchli emotsiyalarni uyg'otadi. Salbiy ifodalar orqali ijobiy ma'noni kuchaytirish, tinglovchining e'tiborini jalb qiladi va ularni fikrga undaydi. Bu, madaniyatning o'ziga xos xususiyatlarini aks ettiradi, chunki har bir madaniyatda emotsional ifoda va muloqot usullari farq qiladi. Litotes, til va madaniyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ko'rsatadi. Har bir madaniyatda litotesning o'ziga xos uslublari mavjud bo'lib, bu uslublar madaniyatning qadriyatlarini,

an'analari va ijtimoiy normalariga bog'liq. Masalan, nemis madaniyatida rasmiylik va kamtarlik, o'zbek madaniyatida esa mehmondo'stlik va samimiyat litotes orqali ifodalanadi. Litotes, adabiyot va san'atda ham keng qo'llaniladi. Yozuvchilar va shoirlar, o'z asarlarida litotesdan foydalanib, o'z fikrlarini yanada chuqurroq va ta'sirchanroq ifodalashadi. Bu, madaniyatning estetik jihatlarini aks ettiradi va o'quvchilarga yoki tinglovchilarga yanada chuqurroq his-tuyg'ularni etkazishga yordam beradi. Litotesning madaniy kontekstdagi o'rni, til va madaniyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni, ijtimoiy munosabatlarni, emotsional ta'sirni va adabiyotdagi qo'llanilishini ko'rsatadi. Har bir madaniyatda litotesning o'ziga xos xususiyatlari mavjud bo'lib, bu tilning boyligini va madaniyatning rang-barangligini aks ettiradi. Litotes, shuningdek, muloqotda ishtirok etuvchi shaxslar o'rtasidagi munosabatlarni yanada boyitadi va ularning o'zaro tushunishini oshiradi.

XULOSA.

Nemis va o'zbek tillarida litotesning lingvomadaniy xususiyatlari, ularning madaniy kontekstlari va tilshunoslik jihatidan qiziqarli tadqiqot mavzusidir. Ikkala til ham litotesni ijobiy ma'noni kuchaytirish uchun ishlatadi, lekin ularning madaniy kontekstlari va ifodalash usullari farq qiladi. Ushbu tahlil, litotesni yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi va muloqotda ishtirok etuvchi shaxslar o'rtasidagi munosabatlarni yanada boyitadi.

REFERENCES.

- 1.Safarov Sh. Kognitiv Tilshunoslik - Jizzax: Sangzor, 2006.
- 2.Karasik.V.I. O kategoriyax lingvokulturologiiyu// yazikovaya lichnost: problem kommunikativnoy deyatelnosti:Sb.nauchn.trudov. - Volgograd.: Peremena, 2001. S.3-16
- 3.Arutyunova N.D. Videniye // Logicheskiy analiz yazbika. Mentalniye deystviya. - M.: Nauka, 1993.-216
- 4.Hartlmaier, Sarah Adjektive: Grammatik, Pragmatik,-Berlin, Boston, 2018. S. 201-219.
- 5.Glushak, Vasily Kognitive Grundlagen der Adjektive im Russischen, Deutschen und Litauischen [Verfasserin] - München, 2002/2017. - S. 123-134.
- 6.Baymanov X.A. Inson xarakteriga xos sifat leksemalarning funksional-semantik xususiyatlari (nemis va uzbek tillar misolida). Diss....avtoref. f.f.f. dok. (PhD). - Toshkent 2020